

ELEMZÉSEK

DR. KAPROS TIBORNÉ

Város versenyhelyzetben – Miskolc*

A városok mint növekedési pólusok

A versenyképesség fogalma alapvetően a piaci versenyben való helytállást, sikerességet jelent. Az Egyesült Államokban az 1980-as években, az Európai Unióban egy évtizeddel később, a globális verseny erősödése és a lassuló növekedés hatására került előtérbe a versenyképesség javításának igénye. Viták és tanulmányok tárgya a versenyképesség tartalma, mérése, területi – országos, regionális, városi – szintű értelmezhetősége. Az európai uniós dokumentumokban a versenyképesség fogalmának meghatározásánál először a termelékenységre és a gazdasági növekedésre került a hangsúly – miközben a jövedelmek magas szinten maradnak –, a későbbi dokumentumokban azonban a magas és fenntartható foglalkoztatási ráta elérése is egyidejű célként jelenik meg. Ily módon az unió filozófiájában a gazdasági növekedés és versenyelőny a globális verseny viszonyai között is összekapcsolódik az életszínvonallal.

A városok versenyképességének vizsgálata akkor került a figyelem középpontjába, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy a globalizáció hatására a nemzetgazdaságok szerepe és a nemzeti kormányok befolyása csökken, miközben a régiók és városok szerepe növekedni látszik.

A 2000. év fordulójára már az EU dokumentumaiban is tükröződött az a vélekedés, mely szerint a régiók versenyképességét az ott található növekedési pólusok, nagyvárosok határozzák meg. Az unió korábban nemzeti belügynek tekintette a városok fejlesztését, a Világbank pedig elsősorban a nagyvárosok túlnépesedési problémáinak megoldására keresett megoldást. Az EU szemléletváltását jelzi, hogy tervezi a támogatások kiterjesztését a városokra is, ennek megalapozásához az EUROSTAT az Urban Audit program keretében megkezdte a nemzetközileg összehasonlítható városi statisztikák kialakítását. A Világbank városokhoz kapcsolódó programjaiban pedig előtérbe került a helyi gazdaságfejlesztés, amelyen a városok versenyképességének javítását értik.

A városok versenyképességének mérése¹

Az elmúlt években a városokkal foglalkozó kutatások is felerősödtek, különböző mutatószám-rendszerek készültek a városok versenyképességének mérésére és befolyásoló tényezőinek feltárására.

* A Magyar Statisztikai Társaság Területi Statisztikai Szakosztálya konferenciáján, Visegrádon, 2005. december 14-én elhangzott előadás szerkesztett változata.

¹ Lengyel Imre: Verseny és területi fejlődés (JATEPress, Szeged, 2003) című munkája alapján. A Beggre és Hugginsra való hivatkozások e műből valók.

A Világbank a fenntartható fejlődést tette városstratégiája középpontjába, melynek négy dimenzióját mint fő fejlesztési célkitűzést fogalmazta meg (2000):

- *Lakhatóság*: életminőség mindenki számára, a szegényebb rétegek elfogadható életszínvonala; egészséges környezet: tiszta víz, levegő; a nők és a kisebbségek megfelelő helyzete; közbiztonság; a kulturális örökség megőrzése;
- *Kormányzás és menedzselés*: a helyi kormányzás (önkormányzat) működésének átláthatósága, elszámoltathatósága; a helyi intézmények problémaérzékenysége;
- *Versenyképesség*: a termelékenység növekedése; széles körű foglalkoztatottság, beruházások vonzása, a piaci lehetőségek kihasználása;
- *Bankképesség*: megfelelő pénzügyi menedzsment; hitelképes helyi kormányzat.

A fenntartható városfejlődésben a mindenki számára elfogadható életminőség, a város lakhatósága az alapvető, nem csak a gazdasági eredményesség. A lakhatóság cél, a versenyképesség javítása pedig eszköz.

Ebben a modellben az egyes dimenzióknál, így a versenyképességnél is a mutatószámrendszer input, output és eredmény típusú mutatókból épül fel. Az *inputmutatók* a háttérfeltételeket vizsgálják (az infrastruktúra fenntartásának és fejlesztésének szervezése, az üzleti és ingatlanszabályozás folyamata, a befektetőknek szóló információk szolgáltatása, a városi szabályozások, a mikrohitelkhez való hozzájutás segítése a helyi kis- és közép vállalkozásoknál, együttműködés az üzleti szektorok, a helyi kormányzat, a kutatóintézetek és egyéb civil szervezetek között a kedvező üzleti környezet kialakítására). Az *outputmutatók* a háttérfeltételek működésének hatékonyságát értékelik (az infrastruktúra minősége, az ingatlanpiac működése, a telephelyek engedélyezése és a cégbejegyzések gyorsasága, a mikrohitelk, az információk és a pénzügyi szolgáltatások elérhetősége). Az *eredménymutatók* a város versenyképességét mérik a szokásos mutatókkal: gazdasági teljesítmény, foglalkoztatottság, jövedelmek, beruházások, külföldi működőtőke-befektetések növekedése stb.

Érdemes megemlíteni Begg (1999) kutatásait is, aki abból indul ki, hogy a városi versenyképesség fő célja az ott élők életszínvonalának javítása. Ebben a megközelítésben a versenyképesség outputja a gazdasági teljesítmény (GDP/fő), amely szorosan kapcsolódik a munkatermelékenységhez és a foglalkoztatási rátához. Az inputoknál Begg négy fő tényezőt határoz meg, amelyek a városi versenyképességet determinálják:

- *Ágazati trendek*: a város gazdasági szerkezete, szerkezetváltás, az országos gazdaságpolitika hatása a város gazdaságára;
- *Vállalati jellemzők*: a hazai és a külföldi tulajdonú vállalatok aránya, vállalati versenystratégiák, a vállalat alapítások gyakorisága;
- *Üzleti környezet*: munkaerőpiac, társadalmi kohézió, környezeti tényezők, együttműködési készség;
- *Innováció és tanulás*: az információkhoz való hozzáférés, a kutatói kapacitások elérhetősége, hálózati együttműködés.

A városok versenyképességének elemzésére természetesen más modellek is készülnek. Mindegyikről elmondható, hogy középpontjában a gazdasági teljesítmény áll, a teljesítmény tartós növekedésében pedig a gazdasági és gazdaságon kívüli tényezőket

egyaránt fontosnak tartják. A legfontosabb kérdés azonban az, mely tényezők fejlesztésével lehet elérni, hogy egy város versenyképessége javuljon.

A legtöbb kutató egyetért abban, hogy a dinamikus versenyelőny forrása az *innováció*, amely a versenyképességet fenntartja, ezáltal megteremti a magasabb munkabérek fedezetét is. Egy gazdaság fejlődése ugyanis az új, gyorsan bővülő és jövedelmező szektoroktól függ. Napjainkban főleg a tudásalapú üzletágakban elért pozíciók fontosak: a mikroelektronikában, a biotechnológiában, a telekommunikációban, a számítógépek és szoftverek előállításában stb. Az alacsony technológiai színvonalú, inkább fizikai munkaerőt igénylő iparágakban alacsonyak maradnak a bérek.

A versenyképesség kulctényezője ezért az olyan cégek kritikus tömege, amelyek képesek új vállalkozásokat és innovációkat létrehozni a gyorsan növekvő szektorokban, és ezáltal képesek új munkahelyeket létesíteni. Emiatt lényeges elem a *vállalkozássűrűség*, mivel szoros összefüggés van a cégek földrajzi koncentrációja és a versenyben való sikerességük között. Fontos a hálózati együttműködések kialakítása, ezek a *vállalati hálózatok* már részt tudnak venni a regionális hálózatokban, és képviselni tudják érdekeiket a fejlesztési programokban (Huggins 1997).

A *versenyképesség javításában* különösen négy tényező szerepe emelhető ki (Begg 2002):

- *Szerkezetváltás*: gyorsan bővülő piacú, jövedelmező tevékenységek irányába történő elmozdulás, az ehhez kapcsolódó innováció és klaszteresedés;
- *Technológia és tudás*: info-kommunikációs technológiák, a tudományos és technológiai előnyök elterjedése és megjelenése a gyártási folyamatokban, a vállalati versenyelőnyökben;
- *Ingatlanpiac és várostervezés*: a telephelyek kedvező költségei (ipari parkok, inkubátorházak), alacsony költségű infrastrukturális szolgáltatások;
- *Társadalmi kohézió*: a munkaerő képzettsége, attitűdje; együttműködési készségek, a helyi politikai elit összefogása, közös célok megfogalmazása, párbeszéd az egyes érdekcsoportok között, a konfliktusok kezelése.

Az új városfejlesztési modellek – mint arra a szakirodalom és a városfejlesztők is felhívják a figyelmet – szakítanak a hagyományos koncepciók alapirányzatával, azzal, hogy a városfejlesztést kizárólag műszaki létesítmények mennyiségi fejlesztéséhez kössék. Előnyben részesítik a belső gazdasági és humán erőforrásokat, a város és a régió kapcsolatát, régiók közötti kooperációra, minél több funkció felvállalására törekednek.

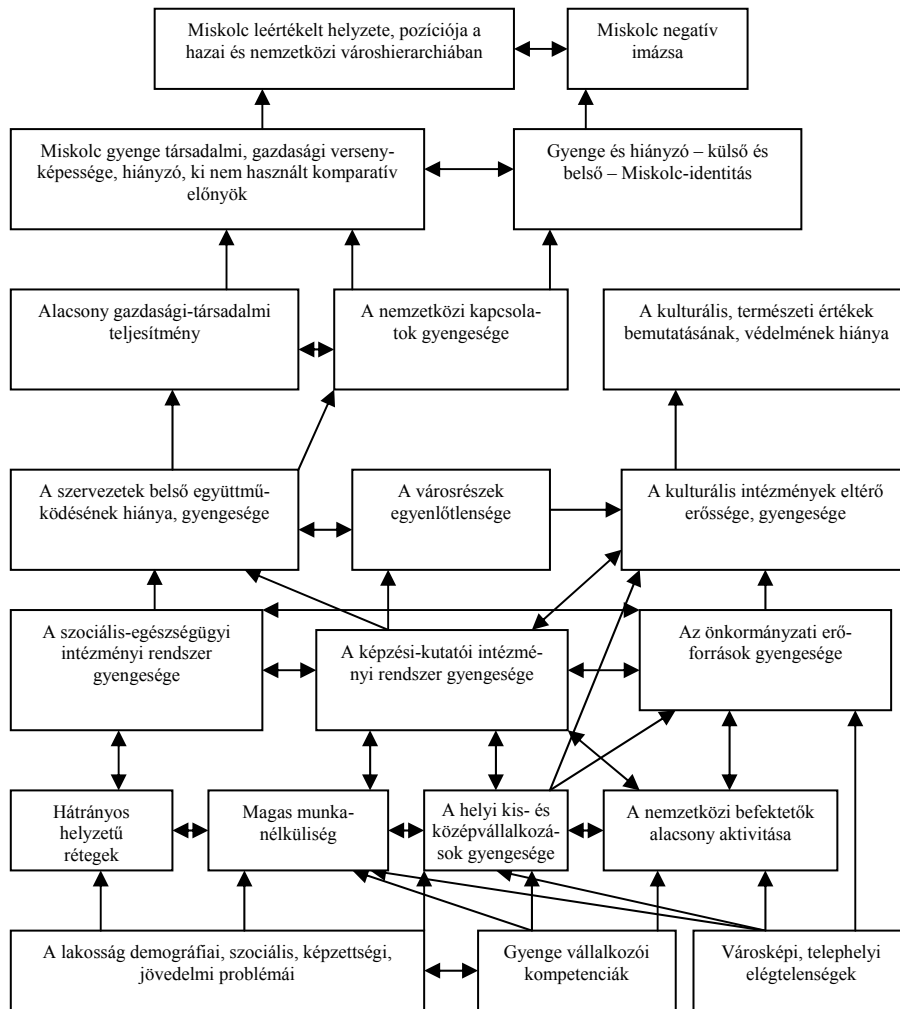
Kihívások és válaszok – Miskolc

Miskolc a magyar nagyvárosok között a legnagyobb veszteséget szenvedte el a rendszerváltás idején. A nagyipari bázis megrendülése népszámvesztéssel és a város gazdasági súlyának csökkenésével járt. 1990–2001 között a foglalkoztatottak aránya a népességen belül 43,9%-ról 33,3%-ra esett vissza, az inaktív keresőké viszont 23,7%-ról 32,8%-ra emelkedett a munkanélküliek hányadának 5,8%-ra történő növekedése mellett. A lakónépesség a két népszámlálás között 12 ezer fővel, 184 ezerre fogyott. A gazdasági vonzerő mérséklődését jelzi, hogy a megyeszékhelyre dolgozni bejárók száma 36 ezerről

21 ezerre fogyott ebben az időszakban. Megőrizte viszont vezető szerepét a város az oktatásban és az egészségügyben. A legutóbbi népszámlálás (2001) adatai szerint több mint 13 ezren járnak be a város iskolai intézményeibe tanulni. A felsőoktatásban tanulók száma a 2004/2005 tanévre 13 ezer fölé emelkedett, egészségügyi intézményei regionális feladatokat is ellátnak.

1. ábra

Stratégiai problémája

Míg korábban a legnagyobb ipari város, majd a leépülő kohászati város képzete tapadt Miskolc nevéhez, megindult egy lassú arculatváltás is. Az új kereskedelmi központok, a bővülő bankhálózat, a belváros rekonstrukciója, az új sétálóutcák lassan átszabták a város arculatát. A város határában megtelepedett a BOSCH cég, ami a régen várt szerke-

zetváltás irányába tett eredményes lépésnek bizonyult. Az M3-as autópálya továbbépítésével javult a város megközelíthetősége.

A Miskolci Egyetem által 2005-ben készített tanulmány² a város helyzetét stratégiai problémáival jellemezte (1. ábra).

Miskolc számára kihívást jelent, hogy jelenlegi helyzetéből képes lesz-e kiemelkedni, az Európai Unióhoz történt csatlakozás révén megnyíló lehetőségeket ki tudja-e használni, lemaradását fel tudja-e számolni, fejlődési pályára tud-e állni, vagy a jelenlegi hátrányok konzerválásával végképp lemarad.

A következőkben a város versenyképességi mutatóit és a versenyképességre ható tényezőket szeretném bemutatni a teljesség igénye nélkül. Elsősorban azokkal foglalkozom, amelyek statisztikai adatokkal leírhatók.

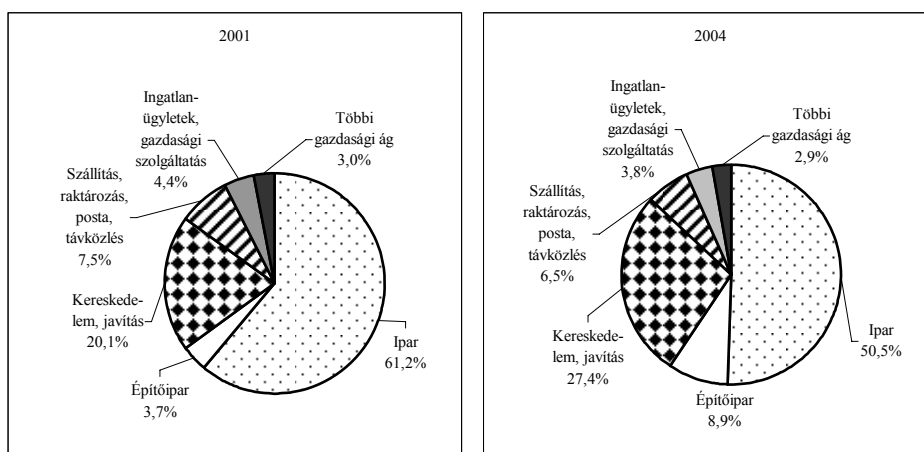
Miskolc város versenyképességi mutatói

Gazdasági teljesítmény, szerkezetváltás

A gazdasági teljesítmény komplex mutatója a GDP (bruttó hazai termék) egy főre jutó értéke. Ezt a mutatót a Központi Statisztikai Hivatal a főváros kivételével városi szinten nem számolja. Ezért a gazdasági teljesítmény mérésére a vállalkozások nettó árbevétele szolgálhat alapul.

2. ábra

*A vállalkozások nettó árbevételének megoszlása gazdasági ágak szerint**

* 49 fő feletti miskolci székhelyű vállalkozások.

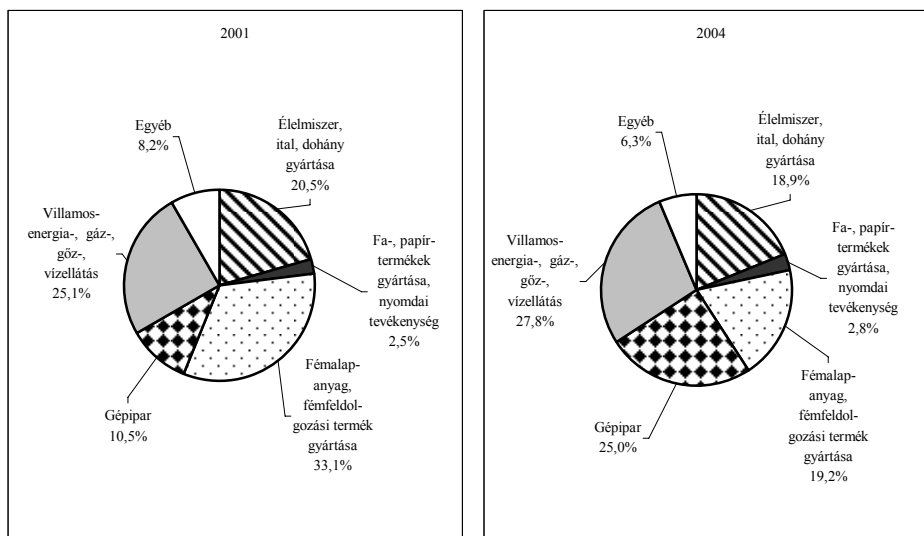
² Bővebben kifejtve a Miskolc megyei jogú város 2007–2013 közötti időszakra vonatkozó városfejlesztési stratégiája és operatív programjai című tanulmányban (2005). A tanulmány a városfejlesztési stratégia megalapozásához készült.

Miskolc városban a vállalkozások *nettó árbevétele* 2001–2004 között folyó áron közel másfélszeresére emelkedett. Ebben az ipar, építőipar és a kereskedelem, javítás gazdasági ág fejlődése játszott szerepet. 2004-ben a vállalkozások árbevételének fele – 2001-ben még hattizede – az iparból származott. A gazdaság szerkezete átalakult, miközben a város súlya a megye gazdaságában – a székhely szerinti vállalkozások nettó árbevétele alapján számolva – lényegében nem változott, 30% körül alakult.

Az *ipar szerkezete* átalakult. Egyre jobban visszaszorult, de még mindig jelentős a hárszat, fémalapanyag-gyártás, fémfeldolgozás. (2004-ben a miskolci székhelyű vállalkozások árbevételének 19,2%-át biztosította ez az ágazat.) Előtérbe került a gépipar, amely 2001–2004 között több mint háromszorosára bővítette nettó árbevételét, részesedése 25%-ra emelkedett a 2001 évi 10,5%-ról. Növekedett a külföldön is piacképes termékek és szolgáltatások aránya, az export hányada az ipari értékesítésben 27,8%-ról 32,5%-ra változott.

3. ábra

Az ipari értékesítés nettó árbevételének megoszlása*

* Miskolci székhelyű vállalkozások.

A gazdasági teljesítmény szoros korrelációt mutat a *vállalkozások sűrűségével*. Miskolcon a működő vállalkozások száma 2001–2004 között egytizedével gyarapodott, ennek ellenére az ezer lakosra jutó működő vállalkozások száma a megyeszékhelyek között a legalacsonyabbak közé tartozik (2004 végén ez az arányszám mindössze 74, a legmagasabb értéket mutató városoké pedig – Székesfehérvár, Szekszárd – meghaladja a százat.) A kis létszámú – 50 fő alatti – vállalkozások száma gyarapodott, míg a nagyobbaké stagnált vagy csökkent. A gazdasági ág szerinti megoszlást tekintve növekedett a gazdasági, társadalmi szolgáltatások aránya. A működő szervezetek 83%-a szolgáltatást végez.

1. táblázat

A működő vállalkozások száma létszám-kategória szerint

Megnevezés	2001	2002	2003	2004
Működő vállalkozások összesen	11 877	12 718	12 879	13 064
ebből:				
1– 9	10 947	11 762	12 035	12 192
10– 19	286	266	291	312
20– 49	166	146	156	172
50–249	72	78	76	72
250 és több	27	19	21	23

A város jövője szempontjából meghatározó tényező, hogy a gazdasági szereplők mennyit költenek *beruházásokra*. 2000–2003 között a miskolci székhelyű gazdasági szervezetek beruházásai stagnálást mutattak, 2004-ben viszont folyó áron megduplázódott a teljesítményérték az előző évhez képest. A beruházási növekmény teljes egészében az iparból származott. A 2004. évi 27 milliárd forint ipari investálás többszöröse volt a korábbi évek fejlesztéseinek.

A miskolci székhelyű szervezetek a megyében végzett beruházásokból az ezredfordulót követő években változó mértékben részesedtek. A mutató 2001-ben és 2003-ban érte el mélypontját, amikor 20% alá süllyedt, s 2002-ben volt a legmagasabb, 32%. A 2004. évi 25%-os arány azt jelenti, hogy egy hullámvölgy után is csak a város népességi hányadának megfelelő szintre tudott emelkedni.

2. táblázat

*A beruházások teljesítményértéke**

Megnevezés	2001	2002	2003	2004
Nemzetgazdasági ágak összesen, millió Ft	23 812	26 835	22 251	43 221
ebből: ipar	7 294	5 166	5 201	27 113
Nemzetgazdasági ágak összesen a megyei érték százalékában	18,9	32,3	15,7	25,0
Egy lakosra jutó beruházási teljesítményérték, ezer Ft/fő	129,4	148,0	124,3	244,5

*A miskolci székhelyű gazdasági szervezetek Borsod-Abaúj-Zemplén megyében végzett beruházásai.

A *külföldi tőkebefektetések* jelentősen növekedtek, a külföldi érdekeltségű vállalkozások saját tőkéje a 2001. évi 34,5 milliárd forintról 60,5 milliárd forintra emelkedett. A külföldi befektetések az iparba, elsősorban a gépiparba irányultak. Tőke kivonás történt ugyanakkor a fémalapanyag-gyártás ágazatból. A befektetések koncentráltasága növekedett, nem a külföldi érdekeltségű cégek száma nőtt, hanem döntően a már meglévő vállalkozásokba fektettek be. Így az egy vállalkozásra jutó külföldi tőkerész 1,8-szorosára gyarapodott, ezen belül a gépiparban megkétszereződött. Javult a város tőkevonó képessége, Miskolc részesedése a megyébe irányuló külföldi befektetésekből a 2001. évi 15%-ról 2004-re 24%-ra emelkedett.

3. táblázat

Külföldi érdekeltségű vállalkozások

Megnevezés	2001	2004 ^{a)}
A külföldi érdekeltségű vállalkozások száma	121	122
A külföldi érdekeltségű vállalkozások saját tőkéje, millió Ft	34 511	60 493
ebből: külföldi rész	28 823	51 649
Egy lakosra jutó külföldi tőke, ezer Ft	158	294
A város részesedése a megyében betelepült külföldi tőkéből, %	15,2	24,2

a) Előzetes adatok.

A város jövőjében stratégiai ágnek tekintett *idegenforgalomban* nem történt áttörés, 2004-ben kevesebb szállásférőhelyen kevesebb vendég szállt meg, mint 2003-ban. A vendégek elsősorban a panziókból maradtak el, de a szállodákat is kevesebben keresték fel. A külföldiek és a külföldi vendégéjszakák száma azonban nem csökkent, sőt az átlagos tartózkodási idő kissé növekedett. A vendégforgalom gyakorlatilag a 2001. évi szinten maradt.

4. táblázat

A kereskedelmi szálláshelyek főbb adatai

Megnevezés	2001	2002	2003	2004
Szállásférőhely	6 225	5 086	5 532	4 703
Vendég, fő	115 753	119 707	130 445	117 742
ebből: külföldi	20 813	20 423	20 396	20 647
Vendégéjszaka	232 650	242 225	258 925	240 881
ebből: külföldi	48 319	49 985	46 564	50 788
Kereskedelmi szállásférőhely ezer lakosra ^{a)}	38	32	35	31
Szállodai szállásférőhely ezer lakosra	6	5	6	6

a) 2003-ban és 2004-ben magán-szállásférőhelyekkel együtt.

Foglalkoztatottság, jövedelmek

A 2001. évi népszámlálás idején a lakosságnak már csak egyharmada volt *foglalkoztatott*. Ez az arány a megyei jogú városok között is alacsonynak számít. (Debrecenben 36,7%, Nyíregyházán 37,2%, Szegeden 37,9% a mutató értéke.) A foglalkoztatottak 74%-a a szolgáltatószektorban dolgozik.

A gazdasági teljesítmény javulása nem járt együtt az *alkalmazásban állók* számának növekedésével. A teljesítmény növelésének forrása elsősorban a termelékenység javulása volt. 2004-ben a 4 főnél többet alkalmazó vállalkozásoknál és költségvetési szervezetknél 8,3%-kal kisebb létszámot foglalkoztattak, mint 3 évvel korábban. Az iparszerkezet változása a foglalkoztatásban is tükröződik, 2004-ben a gépipar több mint kétszer annyi dolgozót alkalmazott, mint 3 évvel korábban, az ipari alkalmazottak háromtizede már a gépiparban kereste kenyerét.

A *munkanélkülieknek* a munkavállalási korúakhoz mért hányada kissé emelkedett, a 2001. évi 7,4%-ról 7,7%-ra változott 2004 végére. Növekedés figyelhető meg a képzettségi skála két végén, a 8 általánosnál kevesebbet végzeteknél, illetve a diplomásoknál: az utóbbiak aránya 3 év alatt 4%-ról 6%-ra emelkedett. (A munkanélküliek 8,6%-a pályakezdő.) Jelentősen – 45%-ról 58%-ra – nőtt a 180 napon túl munkát nem találók aránya. Mindez arra utal, hogy a stagnáló munkanélküli-létszámon belül kialakult egy masszív, munkát hosszú ideje nem találó, egyre kevésbé aktiválható réteg.

A *jövedelmek* alakulásáról a személyi jövedelemadó alapjának segítségével alkothattunk képet. Az adófizetők száma a városban némileg csökkent, az állandó népességhez mért hányada azonban gyakorlatilag nem változott. (Ez a legtöbb magyar nagyvárosra jellemző.) Érdemes megemlíteni, hogy míg Miskolcon ez az arány 2004-ben 41,3%, addig Debrecenben 44,2%, Nyíregyházán 44,5%, Veszprémben pedig 53,7% volt.

Az egy adófizetőre jutó jövedelem Miskolcon 3 év alatt folyó áron egyharmadával növekedett. (A fogyasztói árak ebben az időszakban 17,7%-kal emelkedtek.) Az összeg és a növekedés mértéke nem tér el alapvetően a többi megyeszékhely adatától. (Kivételt képez Győr, Veszprém és Székesfehérvár, ahol lényegesen magasabb az egy adófizetőre jutó jövedelem.) Az egy lakosra jutó adóköteles jövedelem azonban – az alacsony foglalkoztatottsági szint következtében – a megyeszékhelyek között Miskolcon a legkisebb.

5. táblázat

Az adófizetők száma és az adóköteles jövedelem nagysága

Megnevezés	2001	2002	2003	2004
Az adófizetők száma, fő	76 125	74 476	75 019	73 077
Az adófizetők aránya az állandó népesség %-ában	41,5	41,1	41,9	41,3
Egy adófizetőre jutó adóköteles jövedelem, ezer Ft/fő	1 028	1 137	1 290	1 371
Egy állandó lakosra jutó adóköteles jövedelem, ezer Ft/fő	427	467	540	566

A háttérfeltételek vizsgálata

A versenyképességre ható háttérfeltételek között vannak olyanok, amelyeket nem lehet statisztikai mérőszámokkal kifejezni. A társadalmi feltételek, a munkakultúra, a kulturális tényezők bizonyos szegmensei nehezen számszerűsíthetők. Míg a gazdasági determinánsok mennyiségi és így számszerűsíthetők, a stratégiai determinánsok minőségiek és csak interjúk, a helyi dokumentumok elemzésével tárhatók fel. Ilyenek például a városi önkormányzat hatékonysága, az intézményrendszer működése, a várospolitikai törekvések, a lakosok közérzete, a közbiztonság. Ide sorolható többek között az együttműködési kultúra, a konfliktuskezelés módja, stílusa is. A háttérfeltételek bemutatásánál a statisztikai adatok mellett támaszkodom a rendelkezésemre álló dokumentumokra, felmérésekre is. Nem térek ki viszont olyan fontos tényezőkre, mint a vállalkozói infrastruktúra, a városi szabályzatok és intézményrendszer, ingatlanpiac, ipari parkok, mert ezek külön feltáró vizsgálatokat igényelnek.

Kutatás-fejlesztés

Miskolcon 75 kutató-fejlesztő helyen – teljes munkaidejű dolgozókra átszámítva – 532 kutató és fejlesztő dolgozott 2004-ben. A K+F-re fordított 2,8 milliárd forint 1,6%-a az országosnak. Az alacsony részesedés megítélésénél figyelembe kell venni, hogy Magyarországon a K+F-tevékenységek zöme – 2004-ben a kutató-fejlesztő helyek 44%-a, a létszám 60%-a, a ráfordítások 65%-a – a fővárosban koncentrálódik.

6. táblázat

A kutatás-fejlesztés főbb adatai Miskolcon

Megnevezés	Abszolút értékben		A régió		Az országos adat	
			százalékában			
	2001	2004	2001	2004	2001	2004
A kutatóhelyek száma	73	75	61,9	51,7	3,1	3,0
K+F-létszám	511	532	65,8	49,9	2,2	2,3
ebből: kutatók, fejlesztők ^{a)}	351	395	67,9	61,8	2,4	2,7
K+F-költség, millió Ft	1 284	2 455	57,5	58,3	1,2	1,7
K+F-beruházás, millió Ft	126	362	30,9	70,2	0,5	1,4
Összes ráfordítás, millió Ft	1 410	2 817	53,4	59,6	1,0	1,6

a) A teljes munkaidejű dolgozókra átszámított létszám.

Miskolc szerepe a megyében, illetve az észak-magyarországi régióban folyó K+F-tevékenységben meghatározó, bár meg kell jegyezni, hogy az egész régió részesedése az országban folyó K+F-tevékenységből viszonylag alacsony, annak ellenére, hogy a Miskolci Egyetem a hazai tudományos kutatás és fejlesztés jelentős bázisa. Ezenkívül Miskolcon működik a Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Alapítvány Logisztikai és Gyártástechnológiai Intézet, a Tüzeléstechnikai Kutató Fejlesztő Rt., valamint az MTA Regionális Kutatások Központjának Észak-magyarországi Osztálya is. (Észak-Magyarország részesedése a kutatóhelyekből 5,7%, a kutató-fejlesztő létszámból 4,3%, a kutatás-fejlesztési ráfordításokból pedig 2,7% volt 2004-ben.)

Az egyetem és a kutatóintézetek szerepe a régió, a város innovációs potenciáljának növelésében akkor lehet eredményes, ha a K+F-tevékenységek hatása a vállalkozások versenyelőnyében megjelenik. Jelenleg a térség vállalkozásai az innováció területén szerény eredményeket érnek el, amit az is jelez, hogy kevés innovációt segítő pályázaton tudnak eredményesen szerepelni³.

Társadalmi háttér

A legutóbbi, 2001. évi népszámlálás adatai szerint Miskolc népességének 13,3%-a rendelkezik *egyetemi* vagy *főiskolai* oklevéllel, a 25 évnél idősebbek közül minden ötödik férfi és minden hetedik nő diplomás. A 15 éves és idősebb korosztály 93%-a leg-

³ Bihall Tamás – Szilágyiné Baán Anna: Borsod-Abaúj-Zemplén megye gazdaságának helyzete az EU-csatlakozás után másfél évvel. Esélyek, lehetőségek, kockázatok. (Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, 2005. 2. szám).

alább 8 általánost végzett. A 18 évesek és idősebbek között minden második legalább érettségivel rendelkezik.

A városban 38 ezren ismernek anyanyelvükön kívül más nyelvet, angolul 23 ezren, németül 17 ezren, oroszul 5 ezren, franciául 3 ezren beszélnek.

A foglalkoztatottak iskolai végzettségéről is a népszámlálási adatok nyújtanak tájékoztatást. A kvalifikáció fokát jelzi, hogy az iparban, a kereskedelemben, a vendéglátás, idegenforgalom és a szállítás, raktározás, posta, távközlés gazdasági ágban dolgozók 67–80%-a középfokú végzettségű. Az oktatásban 64%, a gazdasági szolgáltatások, pénzügyi tevékenység, közigazgatás területén 31–39% a diplomások aránya.

A foglalkoztatottak 27%-a vezető, értelmiségi, 26%-a egyéb szellemi foglalkozású, 23%-a ipari, építőipari (gépezelői, összeszerelő, járművezető), 16%-a szolgáltatási jellegű, a többi egyéb munkát végez.

A *társadalmi aktivitás* mértékét mutatja, hogy a legutóbbi parlamenti választásokon (2006) a város négy választókerületében a részvételi arány 66–70% volt.

A vállalkozók véleménye szerint a *szakképzett munkaerő* hiánya már nagyobb mértékben gátolja a fejlődést, mint a tőkehiány. (Ez látszólagos ellentmondás a magas munkanélküliség viszonyai között.) A gazdaság fejlődése nem képzelhető el korszerű középfokú és felsőfokú szakképzés nélkül. A kutatás, innováció és szakképzés egyidejű fejlesztése hozhatja létre a fejlett innovációs kultúrát a térségben, városban.

Városfejlesztés, városfejlesztési stratégia

A versenyképesség háttérfeltételeinek javítása érdekében szabályozták a város tulajdonában lévő ingatlanok hasznosítását, átalakították az intézményrendszert, elfogadták Miskolc 2007–2013 évekre vonatkozó fejlesztési stratégiáját.

A városfejlesztési stratégia – mint más egykori acélvárosoknál is – a *tudásra és a kultúrára* épül. Vezérfonala a *megújulás és innováció*, átfogóan értelmezve a műszaki, technológiai környezetre, a társadalmi lét minden területére. A stratégia hat operatív programcsomagot tartalmaz, melyekhez alprogramok és projektek kapcsolódnak. A programcsomagok a következők:

- Miskolc, a megújuló, innovatív tudás városa;
- Miskolc, a kulturális és turisztikai élmények városa;
- Az egyéni élet megújulásának programja;
- Miskolc, a megújuló gazdasági vonzerő városa;
- A megújuló városkép, városarculat programja;
- A megújuló együttműködések, kapcsolatok városa.

A programcsomagok integráltan tartalmazzák a munkahelyteremtő zöldmezős beruházások és a barnamezős területek (Diósgyőr-vasgyár) reorganizációjával, Miskolc régióközponti szerepének erősítésével, a panelépületek folyamatos rekonstrukciójával, a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok felzárkóztatásával összefüggő fejlesztési feladatokat.

A választott városstratégia sikerességének alapfeltétele, hogy a múlthoz és a jelenhez szervesen illeszkedjen a választott jövő, továbbá alkalmas legyen a városban élő embe-

rek széles körének bevonására, aktivizálására. A stratégia két pilléréből az egyik – *Miskolc, a technopolisz* – a város hagyományos ipari kultúrájára, a tudományos élet megújulására épít, a másik pillér – *Miskolc, a kultúra városa* – a város viszonylag új pozicionálását jelenti.

Miskolc, a technopolisz. A tudásalapú gazdaság és az információs társadalom megteremtésében a város alapozhat a Miskolci Egyetemre mint regionális tudáscentrumra. A megújulás fő irányát jelentő anyagtudomány, logisztika, mechatronika és a nanotechnika területén az alapfeltételek az egyetemen részben rendelkezésre állnak:

- Mechatronikai és Anyagtudományi Kutatóközpont jött létre,
- Innováció-menedzsment Kooperációs Kutatóközpont működik,
- Regionális Egyetemi Tudásközpontot hoztak létre mechatronika és logisztika tárgykörben,
- Létrejött a – külföldi alapítású – Robert Bosch mechatronikai tanszék,
- A közeljövőben megkezdte tevékenységét a nanotechnológiai kutatóközpont.

Miskolc, a kultúra városa. A városfejlesztők reményei szerint a kultúra teremtheti meg azt a presztízszt a városnak, amit az elmúlt évtizedben elvesztett, és segíthet visszaszerezni, megerősíteni identitását.

A város kulturális hagyományai a szocializmus éveiben kissé elhalványultak, azonban az elmúlt években ezen a területen megindult a tudatos építkezés, amelyre a város joggal alapozhat. A Nemzetközi Operafesztivál ma már fémjelzi a várost, a „Miskolc legyen Európa kulturális fővárosa 2010-ben!” pályázat pedig – annak ellenére, hogy Pécs után a város a második helyen végzett – felhajtó erőt jelentett. A város lakóinak 87%-a egyetértett azzal, hogy a város pályázzon a címre, s 40%-a bízott a sikerben. Miskolc elérte, hogy kulturális tervei hónapokra a közfigyelem középpontjába kerüljenek.

Társadalmi kohézió

A Miskolci Egyetem Társadalomkutató Kihelyezett Központja 2003-ban végzett első ízben közvélemény-kutatást a városban, amelyet 2005-ben megismételt. A kutatásokból kiderült, hogy a miskolciak túlnyomó többsége kötődik a városhoz, itt képzelel el a jövőjét is. A legjobban az egyetemmel elégedettek, a legelégedetlenebbek a foglalkoztatási lehetőségekkel⁴. A 2005. évi megkérdezés célja többek között annak felderítése volt, az itt élők milyen jövőképet tartanak kívánatosnak és megvalósíthatónak. Felkínálták a lakosoknak az egyetem által készített koncepció lehetőségeit, melyiket tartják vonzóknak és megvalósíthatónak.

A válaszokból kiderül, hogy a miskolciak városuk megújulását tartják a legfontosabbnak. Csaknem ugyanilyen fontosnak tartják a kultúra és a tudomány szerepét. Szeretnék, ha Miskolc régióközpont lenne, és erős támogatottsággal bír a „zöld város” eszméje is. Már kevésbé vonzó „az ország második legnagyobb városa” rang újbóli elérése, az „acélváros” nimbusza pedig végképp szétfoszlott, mindössze a válaszadók 4,6%-a említette az első helyen.

⁴Miskolciak Miskolcra. Miskolci Egyetem Társadalomkutató Kihelyezett Központ, 2005.

7. táblázat

*A Miskolc jövőjére vonatkozó elképzelések közül az „Önnek melyik tetszik legjobban?” kérdés**

Legyen Miskolc ...	Elsőnek említve a legjobban tetsző elképzelés az összes válaszadó %-ában
a megújulás városa	26,7
a kultúra és a tudomány városa	19,0
régióközpont	16,6
zöld város	14,8
az ország második legnagyobb városa	9,5
a nyitott kapuk városa	5,3
acélváros	4,6
az értékek ötvözete	2,6
technopolisz	0,9
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>

*Forrás: Miskolciak Miskolcéről 2005.

A múlt és a jelen

Miskolc a rendszerváltozás egyik nagy veszteseként nemcsak gazdaságilag gyengült meg, hanem lakóinak identitása is válságba jutott.

A rendszerváltozást követő mélypont után az utóbbi években javult a város gazdasági teljesítménye, a gazdaság szerkezete is átalakult, növekedett a befektetett külföldi tőke, nőttek a beruházások.

A társadalmi jólét számottevő emelkedése azonban nem mutatható ki, sem a foglalkoztatottság növekedésében, sem a munkanélküliség csökkenésében, a süllyedés folyamata azonban megállt.

Jelenleg a város határozott lépéseket tesz új arculat kialakítására. A 2007–2013 évek-re szóló városstratégia két pillére a tudomány és a kultúra, legfontosabb cél a gazdasági és társadalmi életet is átfogó innováció.

Igen fontos érték a társadalmi kohézió növekedése: a miskolciak támogatják a város fejlesztési stratégiáját, a legfontosabbnak azonban a munkahelyek teremtését tartják.

A jövő (?)

A város jövője nagymértékben függ attól, lesz-e és milyen lesz a regionális intézményrendszer Magyarországon? Választják-e intézmények, nagy cégek központjuknak – legalább lokális központnak – Miskolcot?

Miskolc lehetőséget kap-e az Európa kulturális fővárosa pályázatában kitűzött projektek megvalósítására a 2007–2013 közötti időszakban a Nemzeti fejlesztési terv keretében?

Kijelölték Magyarországon is az úgynevezett fejlesztési pólusokat (Budapest, Szeged, Debrecen, Győr, Pécs, Miskolc Székesfehérvár–Veszprém megosztva). Ezzel megnyílnak az út városonként 100 milliárd forintos európai uniós fejlesztési források felé. Ez új perspektívát nyit a város előtt.

Az unióhoz csatlakozással feloldódnak a határok, újrendeződhetnek középvárosaink kapcsolatai. Miskolc is energiát nyerhet ebből a kapcsolati rendszerből.

Miskolc a fejlesztési források felhasználásával a közép-európai térség városhálózatának a jelenleginél jelentősebb tagja lehet. Ehhez azonban erősíteni kell régiós szerepkörét, növelni versenyképességét, megvizsgálni és javítani azokat a háttérfeltételeket, amelyek elősegíthetik sikerességét.

Kulcsszavak: Miskolc város, versenyképesség, régióközpont, növekedési pólus, Miskolci Egyetem, Diósgyőr.

Resume

Miskolc suffered the greatest loss among Hungarian large towns at the time of the change in régime. The shock to the large-scale industrial basis caused a population loss and a decrease in the weight of the town. After the slump following the change in régime, the economic performance of the town has improved in the last few years, economy has been restructured, foreign direct investment has been up and investments have increased. However, a substantial rise in social well-being cannot be observed either in a growing employment or in a falling unemployment, although the process of decline stopped. It is a challenge for Miskolc if it can emerge from its present-day situation, and make use of the opportunities provided by EU accession. At present, the town takes definite steps to create a new image. The two pillars of the town development strategy for years 2007–2013 are science and culture, and the most important purpose is innovation embracing economic and social life.

HAZAI STATISZTIKAI FOLYÓIRATOK TARTALMA

Statisztikai Szemle

2006/7

Információszabadság – adatvédelem – statisztika (IX) – *Dr. Lakatos Miklós*

A klaszterelemzés alkalmazási lehetőségei a marketingkutatásban – *Simon Judit*

A felzárkózás elmaradása: a magyar nők munkaerő-piaci helyzete – *Koncz Katalin*

Gondolatok az állampénzügyekről Kautz Gyula könyve nyomán – *Dr. Botos Katalin*

Gazdaság és Statisztika

2006/3

Támogatás, hitel és jövedelem a mezőgazdaságban – következtetések termelői reagálás-vizsgálat alapján

– *Kapronczai István – Korondiné Dobolyi Emese – Kovács Henrietta*

A hitelintézeti rendszer működése Magyarországon – A kezdetektől napjainkig

– *Farkas Gizella – Fazekasné Kovács Katalin*

Az adatfelvételek önértékelési kérdőíve az Eurostatnál – *Földesi Erika – Mag Kornélia*

Laekeni indikátorok – *Salamin Pálné*